

Соціально-філософський підхід до проблеми тотожності особистості

Оліфер О.Є., Криворізький державний педагогічний університет

Стаття присвячена проблемі тотожності особистості в аналітичній філософії. Зазначено, що наразі наявні три підходи до розв'язання цієї проблеми: метафізичний, нормативний та нарративний. Встановлено, що метафізичний підхід, представлений у нео-локк'янізмі, зараз все менше розглядають в аналітичній філософії. На противагу розвиваються нормативні та нарративні концепції, які змінюють парадигму дослідження ідентичності особистості: замість метафізичної тотожності, що полягає в протяжності тіла або психіки, вони обґрунтовують практичну тотожність особистості як суб'єкта. Проте згадані напрямки також не можуть вичерпно розв'язати проблему тотожності. Тому запропоновано розглянути ще один можливий підхід – соціально-філософський. Схарактеризовано засадничі положення цього аспекту, а саме: особистість – продукт суспільних відносин; тотожність особистості – це категорія практичного характеру, що полягає у тотожності суспільного суб'єкта; тотожність обумовлена раціональною цілісністю особистості, що підтримується завдяки рефлексії, яка формується шляхом взаємодії з іншими. Встановлено, що суспільство відіграє ключову роль у проблемі тотожності особистості. Воно виступає передумовою тотожності, тому що індивід перетворюється на особистість саме в суспільстві. Шляхом взаємодії з іншими особистість долучається до виконання різних соціальних ролей, що актуалізує проблему тотожності. У суспільстві формується механізм підтримання тотожності – рефлексія.

Ключові слова: нормативний підхід; нарративний підхід; метафізичний підхід; нео-локк'янізм; практична тотожність; суспільство

The social and philosophical approach to the problem of personal identity

Oliifer O.Y., Kryvyi Righ State Pedagogical University

The paper considers the problem of personal identity in analytic philosophy. The paper states that nowadays, there are three approaches to it: metaphysical, normative, and narrative. The metaphysical approach was the first one, which appeared in the 20th century. P. Grice, S. Shoemaker, J. Perry, R. Nozick, H. Noonan and other representatives of neo-Lockeanism contributed greatly to the debates during 1950-1980th. However, they could not find a reliable criterion (or criteria) of personal identity, so some philosophers decided to change the paradigm. As a result, the narrative and normative approaches appeared.

They consider personal identity not as metaphysical persistence of consciousness or body, but as practical identity, which lies in the rational unity of the agent. Both normative and narrative approaches state that to be an agent, it is important to interact with other agents. Nevertheless, they do not regard this social interaction as a primary condition of personal identity. That is why we decided to introduce the fourth possible approach to the problem – social and philosophical. Thus, the aim of the paper is to argue that there could be a new social and philosophical approach.

At first, the paper considers three existing approaches. Then, it argues in favour of the basic assumptions of the socio-philosophical approach. They are as follows. Firstly, a person is considered to be a product of society. Secondly, personal identity is treated not as metaphysical category, but as practical one. It is the rational unity of a social agent. Thirdly, the reflection is a way to keep personal identity and this way is also a result of interaction between agents in society.

The socio-philosophical approach is similar to both normative and narrative, as it shares understanding of practical identity and the agent's rational unity. However, the socio-philosophical approach underlines the importance of the society in the problem of personal identity. A person as a rational being can be formed only in society through the process of socialization. Society provides a certain demarcation line between persons and non-persons. As persons grow up, they get involved into various social practices, play different social roles. As a result, they receive experience of different kind, which needs to be synthesized in one unity. Thus, social interaction makes the problem of personal identity important. Finally, the paper claims that the main way to keep unity of the rational agent is reflection and this ability is rooted in social interaction, so society is a premise of personal identity.

Keywords: normative approach; narrative approach; metaphysical approach; neo-Lockeanism; practical identity; society

Соціально-філософський підхід к проблемі тождества личности

Олифер Е.Е., Криворожский государственный педагогический университет

Статья посвящена проблеме тождества личности в аналитической философии. Отмечено, что в настоящее время существуют три подхода к решению этой проблемы: метафизический, нормативный и нарративный. Установлено, что метафизический подход, представленный в нео-локкианизме, сейчас все реже рассматривается в аналитической философии. В противоположность развиваются нормативные и нарративные концепции, которые меняют парадигму исследования тождества идентичности: вместо метафизического тождества, что заключается в протяженности тела или психики, они обосновывают практическое тождество личности как субъекта. Однако упомянутые направления также не могут исчерпывающе решить проблему тождества. Поэтому предложено рассмотреть еще один возможный подход – социально-философский. Охарактеризованы основные положения этого аспекта, а именно: личность – продукт общественных отношений; тождество личности – это категория практического характера, которая заключается в тождестве субъекта общества; тождество обусловлено рациональной целостностью личности, которая поддерживается благодаря рефлексии, что формируется путем взаимодействия с другими. Установлено, что общество играет ключевую роль в проблеме тождества личности. Оно выступает предпосылкой тождества, так как индивид превращается в личность именно в обществе. Путем взаимодействия с другими личность приобретает к выполнению различных социальных ролей, что актуализирует проблему тождества. В обществе формируется механизм поддержания тождества – рефлексия.

Ключевые слова: нормативный подход; нарративный подход; метафизический подход; нео-локкианизм; практическое тождество; общество

Постановка проблеми.

Чи може людина змінитися так, щоб повністю стати іншою особистістю? Чому я повинен піклуватися про своє майбутнє? Ці та інші важливі запитання складають проблему тотожності особистості, яка була закладена Дж. Локком, розвивалася в публікаціях його критиків та послідовників Дж. Батлера, Е. Коллінза, С. Кларка, Г. Лейбніца, Т. Ріда, Д. Юма, а сьогодні набула подальшого розвитку в аналітичній філософії у публікаціях П. Грайса, С. Шумейкера, Дж. Перрі, Д. Парфіта, Е. Олсона, Г. Нунана, Р. Нозіка, Р. Чізема та ін.

Проблема тотожності постає в аналітичній філософії як тотожність між кількома часовими відрізками в бутті певної особистості, або, зазвичай, в аналітичній філософії цю проблему формулюють так: за яких умов можна стверджувати, що індивід x_1 у часовому проміжку t_1 є тотожним індивіду x_2 на відрізку t_2 .

Аналіз досліджень і публікацій.

Протягом дискусій, що тривають уже більше півстоліття, філософи запропонували багато концепцій, які пояснюють, як особистість залишається тотожною собі. Так, М. Джонстон розглянув концепцію мінімальної особистості, Л. Бейкер обґрунтувала так званий «конституційний погляд», що виник як спроба поєднати локківську концепцію свідомості як критерію особистості з психофізичною проблемою, як результат була створена дуалістична концепція тотожності особистості. Е. Олсон та П. Сноудон запропонували

розглянути біологічний підхід або анімалізм, Д. Парфіт відомий сучасним варіантом нон-редукціонізму, тобто погляду що відкидає тотожність як таку і пропонує замість неї послідовність психічних процесів. Р. Мартін запропонував розглядати досвід як джерело, що формує особистість і забезпечує її тотожність. К. Корсгаард спробувала об'єднати кантіанську практичну філософію з локкіанізмом, щоб побудувати концепцію практичної тотожності особистості як морального суб'єкту. М. Шехтман запропонувала нарративний погляд на концепцію тотожності особистості.

Усі наявні концепції можна умовно об'єднати у три підходи: 1) нео-локкіанізм або метафізичний чи онтологічний, 2) нормативний, 3) нарративний підходи. Проте, на нашу думку, доцільно говорити про наявність ще одного важливого підходу – соціально-філософського.

Мета статті – обґрунтувати можливість існування соціально-філософського підходу до проблеми тотожності особистості, окреслити його основні положення та відмінність від інших зазначених підходів.

Виклад основного матеріалу.

В ХХ ст. проблема тотожності особистості у філософії була відроджена у нео-локкіанізмі. Одна з перших публікацій щодо статей на цю тему була стаття П. Грайса «Тотожність особистості», в якій він намагався довести, що пам'ять може виступати критерієм ідентичності. Згодом до обговорення долучився С. Шумейкер, який розвивав ідеї П. Грайса, та Б. Вільямс та Д. Вігінс, які спро-

стовували їх [7, с.130]. Протягом 1950–1980-х рр. нео-локкіанізм був основним підходом щодо вирішення проблеми тотожності особистості. Зазначимо, що нео-локкіанізм розглядає тотожність особистості в онтології, а оскільки в аналітичній філософії більш розповсюджений термін «метафізика», а не онтологія, то правомірно називати цей підхід також метафізичним. Головне його питання: як особистість зберігає тотожність у часі попри зміни, що з нею відбуваються. Це пов'язано з визначенням критерію тотожності особистості. Сьогодні пропонують два, що наявні у різних варіантах: фізичний та психічний.

Проте, як ми зазначали, нео-локкіанізм розвиває концепцію Дж. Локка, тому вслід за ним витлумачує особистість як «розумну істоту, що мислить, має здоровий глузд і рефлексію та здатна розуміти себе як себе» [16, с. 188]. Особистість, відповідно до цього визначення, характеризується виключно ментальними властивостями, тому виникає проблема співвідношення з тілом, тобто чи може просторово-часова протяжність тіла слугувати критерієм тотожності. Тобто метафізичний підхід протиставляє фізичний та психічний критерії.

Категорію тотожності вони розглядають за аналогією з тотожністю у логіці. За словами Д. Льюїса, тотожність – це симетричне, рефлексивне й транзитивне відношення між двома і тільки двома послідовними етапами в розвитку особистості [17, с. 146].

Однак протиставлення фізичного та психічного критеріїв лише ускладнило проблему і згодом дискусія зайшла в глухий кут. М. Шехтман зазначила, що метод, який обрали представники нео-локкіанізму, лише породжує нові проблеми, а не вирішує їх [23, с. 4]. Тому починаючи з 1980-х рр. в аналітичній філософії розвиваються нові підходи: нормативний та нарративний.

Вони критикують метафізичний підхід за брак уваги до головної категорії – особистості. К. Ровейн вказує, що нео-локкіанізм тлумачить особистість занадто вузько та нівелює розрізнення між людиною (як біологічною істотою) та особистістю, яку Локк витлумачував як об'єкт покарань і винагород, що здатна нести відповідальність за власні вчинки [19, с. 41-47]. К. Корсгаард вказує, що тотожність особистості не полягає ані в тілесній, ані в психічній протяжності, оскільки природа особистості не зводиться виключно до цього [13, с. 110].

Представники нормативного та нарративного підходів переглядають розуміння основних кате-

горій – особистість і тотожність. Вони витлумачують першу як продукт культури, що створює себе. Особистість – це не вроджена властивість, а результат активності та різних форм соціально-культурної комунікації. Особистість є суб'єктом діяльності.

Проте нормативний та нарративний підходи по-різному пояснюють становлення особистості як суб'єкта. У нормативному підході наголошують, що особистість з необхідністю є моральним суб'єктом. Г. Франкфурт та К. Корсгаард вказують, що авторства, а значить суб'єктності, особистість набуває в ситуації вибору, коли змушена обирати між кількома суперечливими мотивами. Г. Франкфурт підкреслює роль рефлексивної волі, що здатна підкорювати примхи, якщо особистість усім серцем бажає чогось досягти [12, с. 113-114]. К. Корсгаард зазначає, що цей вибір особистість здійснює на основі закону обирання, який формулює для себе відповідно до уявлень про благо та власних цінностей [13, с. 121].

У нарративному підході набуття суб'єктності не обов'язково пов'язано з моральним вибором, оскільки пояснюють, що особистість включена до різних соціальних практик, тому має різний досвід. Головне – як вона цей досвід пояснює для себе. М. Шехтман, автор нарративної практичної концепції в аналітичній філософії вважає, що особистість об'єднує уявлення про себе в цілісну послідовність – нарратив, історію свого життя. В межах цього утворення вона обмірковує набутий досвід і відповідно до нього приписує собі унікальні характеристики. Людина перетворюється на особистість, тільки в межах нарративу, що надає сенс її розрізненому досвіду [23, с. 100-104].

У нормативних та нарративних концепціях переглядають уявлення про тотожність. Зокрема, М. Шехтман вказує, що метафізична тотожність особистості розглядає тотожність між двома послідовними етапами, але не стосується більш ранніх етапів. Хоч людина, аналізуючи минулий досвід, помічає в минулому собі такі здатності чи риси, про які в той час не здогадувалася, що порушує метафізичну тотожність, оскільки приписує нові властивості, які можуть не бути наявні зараз чи навпаки [21, с. 91]. Більше того, метафізична тотожність пояснює, що особистість на двох часових відрізках буде характеризуватися однаковими властивостями, якщо ці відрізки є тотожними, але неможливо відчутти майбутній біль, хоч і вважається, що сьогодні та завтра людина буде однією й тією ж особистістю [24, с. 202].

К. Корсгаард зазначає, що особистість – це істота раціональна, що проявляє себе в діяльності та взаємодії з іншими, тому тотожність слід розглядати як практичну, а не метафізичну. Практична тотожність, на думку дослідниці, охоплює «ролі, відносини, громадянство, етнічну та релігійну приналежність, професії» – усе, що є причинами для особистості діяти, постійно створювати себе як особистість [14, с. 20].

Наративні концепції розглядають тотожність через призму наративу, що є принципом, що організує життя та надає йому сенсу. М. Шехтман стверджує, що для того щоб бути особистістю – треба прожити життя особистості, постійно створюючи майбутній проект себе у межах наративу, що також є практичним аспектом тотожності, а не метафізичним [23, с. 100].

Обидва підходи наголошують, що тотожність особистості полягає в збереженні нею раціональної єдності, тобто єдності мотивів, цілей, стереотипів діяльності, а також в єдності самого суб'єкта. Звісно, ці підходи по-різному пояснюють, як можливо зберегти раціональну єдність. Нормативні концепції вбачають механізм підтримання тотожності особистості в незмінності цінностей та законі обирання, а наративні – в осмисленні своєї автобіографії, проте одноковою мірою підкреслюють важливість рефлексії та самосвідомості.

Отже, три згадані підходи – метафізичний, нормативний і наративний – не позбавлені недоліків. Метафізичний так і не знайшов надійний критерій тотожності, і, на думку Д. Парфіта, навряд чи знайде, оскільки критерії порушують вимоги до тотожності, зокрема транзитивність [20, с. 267].

Нормативні концепції звужують уявлення про особистість, вказуючи що вона є істотою моральною. Однак М. Шехтман зазначила, що «традиційні концепції особистості з внутрішньою практичним значенням концентруються на обмеженім за числом специфічними для особистості практичних здібностей (морального суб'єкта, рефлексивної самосвідомості, здатності діяти, керувачись здоровим глуздом), однак необхідно об'єднати ці здатності у більш великому житті» [21, с. 272]. Наративний підхід намагався усунути недоліки попередніх, запропонувавши найбільш широкий погляд на особистість та її тотожність. Проте це призводить до втрати об'єктивності тотожності як категорії. Особистість, що будує наратив, не може одразу охопити усе власне життя, що часто призводить до викривлень певних подій, і, як наслідок, певної недосконалості наративу. Наратив,

наприклад, написання автобіографії, часто створюють, щоб досягти певної мети, тому особистість протягом життя може переосмислювати події і реконструювати його, що означало б втрату тотожності особистості.

Проте, на наш погляд, недоліком обох підходів є те, що, по-перше, хоч вони зазначають важливість рефлексії та самосвідомості, але не пояснюють, як особистість набуває цих властивостей. По-друге, вони зазначають, що особистість визначається у діяльності та взаємодії і включена до різних соціальних практик, але не досліджують важливість суспільства в набутті суб'єктності.

Тому, на нашу думку, можемо говорити про доцільність ще одного підходу до згаданої проблеми – соціально-філософського. Зазначимо, що в аналітичній філософії соціально-філософський підхід як цілісна концепція, що пояснювала б тотожність особистості, не був сформований. Звісно, це не означає, що цим аспектом повністю нехтують. Навпаки, окремі філософи, наприклад, К. Ровейн, К. Еткінз, М. Шехтман, наголошують на важливості суспільної взаємодії для формування ідентичності, проте у їхніх концепціях соціально-філософське розуміння ідентичності особистості відіграє, на нашу думку, другорядну роль.

На нашу думку, слід розробити соціально-філософський підхід до проблеми тотожності особистості, що і є основним завданням нашого дослідження. Ми пропонуємо соціально-філософський підхід до проблеми тотожності особистості, що ґрунтується на таких засадах: 1) особистість – продукт суспільства; 2) тотожність особистості за своїм характером є не метафізична, а практична; 3) тотожність особистості – це тотожність суб'єкта суспільних відносин; 4) ця тотожність полягає в раціональній єдності, яка досягається шляхом суспільної взаємодії з іншими; 5) механізм підтримання тотожності – рефлексія, що також є суспільним надбанням.

Ми вважаємо, що поняття «особистість» є категорією соціальної філософії. Ще у «Розвідці про людське розуміння» Дж. Локка зазначав, що особистість є термін юридичний. У його концепції людина стає особистістю, коли здатна нести відповідальність за свої дії, тобто бути «об'єктом покарань і винагород» [15, с. 194-195]. Ми вважаємо, що Дж. Локк підкреслював значення взаємодії з іншими задля становлення особистістю, адже людина як продукт природи не може характеризуватися такими якостями.

На цей аспект згаданої концепції звернув увагу сучасник Локка Е. Лоу, який був юристом

за фахом. Він намагався надати практичне впровадження тотожності особистості, тому розглядав особистість як виключно юридичний термін, що має практичне впровадження в судочинстві. Е. Лоу вважав, що особистість – «виключно створіння суспільства, абстрактне розуміння людини, необхідне для взаємної вигоди її та її оточуючих» [15, с. 10]. Тобто суспільна думка виступає критерієм демаркації між особистостями і не особистостями.

Найбільш яскравого виявлення ця думка набула у філософії К. Маркса, який у «Тезах про Фейєрбаха» писав, що «сутність людини не абстракт властивий одній людині сукупність усіх суспільних відносин» [5, с. 3]. Відштовхуючись від Маркса, особистість через призму соціальних відносин розглядали вітчизняні психологи. М. Леонтьєв вказував, що особистість – це «відносно пізній продукт суспільно-історичного розвитку» [4, с. 135]. С. Рубінштейн писав, що коли індивід задовольняє свої природні потреби, він вступає в різні форми трудової діяльності. Більшість із цих форм передбачають співробітництво, під час якого з'являються різні соціальні почуття, що виражаються як у формі стосунків з іншими людьми, оскільки людина – суспільна істота [9, с. 515-516]. На соціальну природу особистості вказували соціологи П. Бергер і Т. Лукман. Вони зазначили, що індивід не народжується особистістю, але стає нею, що є складним і тривалим процесом [1, с. 82-86].

Отже, особистість – це продукт суспільства, який формується виключно у взаємодії з іншими. Тому ми вважаємо, що суспільство виступає передумовою існування особистості. Поза ним неможливо формування особистості, тому що лише у взаємодії з іншими людьми індивід перетворюється на особистість. Включення до суспільних відносин надає змісту поняттю особистість, а отже виступає передумовою тотожності.

Тотожність особистості виступає не як метафізична, а як практична. До коментарів М. Шехтман, К. Корсгаард, К. Ровейн, що заперечують метафізичну тотожність, ми можемо додати таке. В межах метафізичної тотожності Аристотель, Т. Гоббс, Д. Юм та ін. виокремлюють два види тотожності: якісну, що полягає в однаковості властивостей в різні часові моменти, та кількісну, яка обумовлена незмінністю за числом. Кожна з видів тотожності має такі властивості: рефлексивність, симетричність і транзитивність [8, с. 104-105]. Якщо порушуються хоч одна з властивостей в будь-якому з видів тотожності, то метафізична тотожність як така ставиться під сумнів.

Особистість є суспільним створінням, формується в суспільстві, а її зміст визначається суспільним відносинами. Отже, практична тотожність передбачає тотожність особистості як суспільного суб'єкта. Особистість виконує різні соціальні ролі, вступає у взаємодію з різними соціальними групами, що вимагає різних якостей та поведінки. Проте метафізична тотожність не може пояснити, яким чином особистість зберігає свою тотожність, виконуючи різні соціальні ролі.

У соціології, соціальній психології та соціолінгвістиці Дж. Маккол, Дж. Сіммонс, Ш. Страйкер, Г. Таджфел, Дж. Тернер, І. Гоффман, Е. Еріксон та ін. виокремлюють соціальну ідентичність та особистісну ідентичність. Перша постає як стійке уявлення про себе в певній соціальній групі та поведінка у межах соціальної ролі. Особистісна ідентичність тлумачиться по-різному: у більш вузькому значенні – як специфіка поведінки та особливості рис характеру (Д. Лейдер, Е. Еріксон), а в більш широкому значенні – як унікальні ознаки людини, наприклад біографічні факти (І. Гоффман), як єдність і послідовність мотивів і цілей (І. Кон, О. Леонтьєв). Цікавою є думка І. Гоффмана, особистість як Я-концепт – складне психічне утворення, що складається з двох компонентів особистісного та соціального, що перебувають у діалектичній взаємодії [6, с. 158]. Подібним чином ідентичність розглядав Ю. Габермас, який говорив про два рівні ідентичності особистісний та соціальний, які реалізуються у двох вимірах: вертикальному та горизонтальному. Перший охоплює особистісну ідентичність, що реалізується як самобутність особи, другий – пов'язаний із певними соціальними ролями особистості [10, с. 83]. На наш погляд, широке розуміння особистісної ідентичності на галузевому рівні наближується до соціально-філософського. Однак проблема галузевих теорій полягає в тому, що часто вони розглядають ідентичність особистості як індивідуальне психологічне утворення, що обумовлює певну специфіку соціальної поведінки, а не як принцип, що організує життя особистості та надає йому певному змісту.

Соціально-філософський підхід, подібно до нарративного та нормативного, описує тотожність як раціональну єдність. На нашу думку, під цим терміном можна розуміти єдність ідентичностей як соціальних ролей, які виконує особистість у різних соціальних практиках. До таких ідентичностей можемо віднести релігійні, національні, етнічні, гендерні, професійні та інші ролі, що виконує особистість протягом життя, що об'єднані в

сукупний образ Я, що забезпечує відчуття цілісності та цілеспрямованості життя особистості, наділяє його певним змістом. Отже, практичну тотожність на суб'єктивному рівні можемо визначити як цілісність життя, незважаючи на виконання різних соціальних ролей у численних соціальних практиках.

Практична тотожність реалізується як раціональна єдність Я. Поки особистість зберігає раціональну єдність, відчуття цілісності та неподільності Я, то вона зберігає тотожність собі. Основним механізмом, що підтримує тотожність, є рефлексія. У філософії ідея рефлексії як найбільш важливого механізму підтримання ідентичності не нова. Дж. Локк у визначенні особистості стверджував, що здатність до рефлексії є критерієм, що відрізняє особистість від індивіда. Важливість рефлексії відображена в нормативних та нарративних концепціях, проте вони не розглядають проблему походження рефлексії. П. Бергер та Т. Лукман зазначили, що індивід перетворюється на особистість в процесі соціалізації. Це довготривалий процес, що охоплює кілька важливих етапів: інтерналізацію – перетворення довкілля у внутрішній досвід, і соціалізацію – прищеплення суспільних норм, цінностей, стереотипів поведінки [1, с. 210-227]. Здатність до рефлексії є навичкою, що виробляється в процесі взаємодії з іншими. На значимість довкілля в процесі розвитку мислення, а отже рефлексії, наголошували В. Джеймс, Дж. Мід, Ч. Кулі та ін. Усі вони розглядали Я особистості як складне утворення, що формується під впливом довкілля. Дж. Мід розглядав Я особистості, тобто раціональну єдність, як синтез уявлень особистості про саму себе та уявлень про суспільні очікування від неї [18, с. 164]. Ч. Кулі вказував, що Я особистості формується є у взаємодії з суспільством, яке називав «дзеркальним Я» [3, с. 84].

Отже, ідея тотожності особистості та її особистості взагалі не відокремлена від ідеї суспільства. Хіба можна говорити про особистість, що виросла поза межами суспільства? Очевидно, що ні.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

1. Бергер П. Социальное конструирование реальности. Трактат по социологии знания / П. Бергер, Т. Лукман. – М.: «Медиум», 1995. – 323 с.
2. Волкова Т. П. Проблема мультикультурализма в философии Ю. Хабермаса / Т. П. Волкова // Вестник МГТУ. – 2006. – Т. 9. – № 1. – С. 21-26.
3. Горшков Е. А. Интеракционистский подход Ч. Х. Кули к определению предмета и метода социальной психологии / Е. А. Горшков // Приволжский научный вестник. – 2014. – № 11-2. – С. 80-85.
4. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность / А. Н. Леонтьев. – М.: Смысл; Академия, 2004. – 352 с.

Висновки.

Сучасні концепції тотожності особистості складаються з таких компонентів: уявлення про особистість, визначення її сутнісних властивостей та розуміння власне категорії тотожності особистості. В залежності від розкриття цих компонентів аналітичній філософії можна виокремити такі підходи: метафізичний, нормативний та нарративний. Ми запропонували соціально-філософський підхід до визначення тотожності, який підкреслює ключову роль суспільної взаємодії для визначення тотожності особистості.

Цей підхід є близьким до нормативного і нарративного. По-перше, соціально-філософський підхід розуміє особистість як продукт культури, активну істоту, що реалізує себе у діяльності. По-друге, тотожність особистості – є тотожністю суб'єкта дії, проте не морального суб'єкта або автора нарративу, а соціального суб'єкта, що характеризується різними соціальними ролями. По-третє, розуміє тотожність як практичну категорію, а не метафізичну. Проте практичний аспект пов'язаний, насамперед, з інтеграцією соціальних ідентичностей в одне цілісне утворення – раціональну єдність або Я. По-четверте, як і в зазначених вище підходах у соціально-філософському розумінні тотожності підкреслено важливість механізму рефлексії для збереження цієї цілісності, а отже для підтримання тотожності особистості. А оскільки рефлексія формується шляхом взаємодії з іншими людьми, то суспільство виступає необхідною передумовою для збереження тотожності.

Отже, соціально-філософський підхід підкреслює визначальну роль суспільства для утворення та збереження тотожності особистості у часі. Суспільство виступає простором, в якому індивід перетворюється на особистість, взаємодія з іншими його членами – необхідною умовою для формування рефлексії, виконання різних соціальних ролей – причиною пояснити, як особистість зберігає тотожність собі. У перспективі майбутніх досліджень розширити окремі аспекти соціально-філософського підходу, зокрема розкрити критерій, на якому ґрунтується тотожність особистості у суспільній взаємодії.

5. Маркс К. Тезисы о Фейербахе / К. Маркс // Сочинения К. Маркса и Ф. Энгельса : [изд. 2; в 50-ти томах]. – М.: Государственное издательство политической литературы, 1955 – 1981. – Т. 3. – С. 1-4.
6. Овчинникова Ю. Г. Личностная идентичность: от философских истоков к психологической сущности / Ю. Г. Овчинникова, П. Б. Селюгина // Психология. Журнал Высшей школы экономики. – 2012. – Т. 9. – № 1. – С. 153-161.
7. Оліфер О. С. Критерії ідентичності особистості в англо-американській філософії / О. Оліфер // Актуальні проблеми духовності: зб. наук. праць. – Кривий Ріг: КДПУ, 2017 – Вип. 18. – С. 129-147.
8. Оліфер О. Проблеми тотожності в онтології: якісна тотожність / О. Оліфер // Вісник Львівського університету. Серія Філософсько-політологічні студії. – 2017. – № 13. – С. 104-109.
9. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии / С. Л. Рубинштейн. – СПб: Питер, 2002. – 720 с.
10. Яценко К. А. Ідентичність як внутрішній аспект мультикультуралізму: соціально-філософський аналіз / К. А. Яценко // гуманітарний вісник запорізької державної інженерної академії. – 2013. – № 54. – с. 82-90.
11. Atkins K. Narrative Identity and Moral Identity: A Practical Perspective / K. Athkins. – New York, Oxford: Routledge, 2008. – 175 p.
12. Frankfurt H. G. Necessity, Volition, and Love / H. G. Frankfurt. – Cambridge: Cambridge University Press, 1999. – 180 p.
13. Korsgaard C. Personal Identity and the Unity of Agency: A Kantian Response to Parfit / C. Korsgaard // Philosophy & Public Affairs. – 1989. – № 18. – P. 101-132.
14. Korsgaard C. Self-Constitution: Agency, Identity, and Integrity / C. Korsgaard. – Oxford: Oxford University Press, 2009. – 230 p.
15. Law E. A Defense [by E. Law] of Mr. Locke's Opinion Concerning Personal Identity [in His Essay Concerning Human Understanding] in Answer to the First Part of a Late Essay on That Subject / E. Law. – Cambridge: Printed by J. Archdeacon Printer to the University, 1769 – 43 p.
16. Locke J. An Essay Concerning Human Understanding / J. Locke. – Oxford: The Clarendon Press, 1924. – 433 p.
17. Lewis D. Survival and Identity / D. Lewis // Personal Identity. – Cornwall: Blackwell Publishing, 2003. – P. 144-167.
18. MacKinnon N. J. Self, Identity, and Social Institution / N. J. MacKinnon, D. R. Heise. – New York: Palgrave Macmillan, 2010. – 266 p.
19. Rovane C. The Bounds of Agency: An Essay in Revisionary Metaphysics / C. Rovane. – Princeton: Princeton University Press, 1998. – 260 p.
20. Parfit D. Reasons and Persons / D. Parfit. – Oxford: Clarendon Press, 1984. – 560 p.
21. Parfit D. Personal Identity / D. Parfit // The Philosophical Reviewer. – 1971. – Vol. 80. – № 1. – P. 3-27.
22. Schechtman M. Personality and persistence: The many faces of personal survival / M. Schechtman // American Philosophical Quarterly. – 2004. – Vol. 41. – № 2. – P. 87-105.
23. Schechtman M. Personhood and the practical / M. Schechtman // Theoretical Medicine and Bioethics. – 2010. – 31 (4). – P. 271-283
24. Schechtman M. Staying Alive: Personal Identity, Practical Concerns, and the Unity of a Life / M. Schechtman. – Oxford: Oxford University Press, 2014. – 214p.
25. Schechtman M. The Same and the Same: Two Views of Psychological Continuity / M. Schechtman // American Philosophical Quarterly. – 1994. – Vol. 31. – № 3. – P. 199-212.

REFERENCES

1. Berger, P. & Luckman, T. (1995). *Sotsialnoe konstruirovaniye realnosti. Traktat po sotsiologii znaniya [The Social construction of reality: A treatise in the sociology of knowledge]*. Moscow: Medium [in Russian].
2. Volkova, T.P. (2006). Problema multikulturalizma v filosofii Yu. Habermasa [The problem of multiculturalism in J. Habermas's philosophy]. *Vestnik MGTU, 9 (1)*, 21-26 [in Russian].
3. Gorshkov, E.A. (2014). Interaktsionistskiy podhod Ch.H. Kuli k opredeleniyu predmeta i metoda sotsialnoy psihologii [The interactoinism approach of Ch. H. Cooley to the definition of the subject and method of social psychology]. *Privolzhskiy nauchnyiy vestnik, 11 (39)*, 80-85 [in Russian].
4. Leontiev, A.N. (2004). *Deyatel'nost. Soznanie. Lichnost [Activity. Consciousness. Personality]*. Moscow: Smyisl [in Russian].
5. Marx, K. (1955). *Tezisy o Feyerbahe [Theses on Feuerbach]*. *Cochineniya K. Marksa i F. Engelsa [Works of Marx and Engels]*. (Vol. 3). (pp. 1-4). Moscow: Gosudarstvennoe izdatelstvo politicheskoy literatury [in Russian].
6. Ovchinnikova, Yu.G. & Selyugina, P.B. (2012). Lichnostnaya identichnost: Ot filosofskih istokov k psihologicheskoy suschnosti [Personal identity: From philosophic source to psychological essence]. *Psihologiya. Zhurnal Vysshey shkoly ekonomik, 9 (1)*, 153-161 [in Russian].
7. Olfier, O.Ye. (2017). Kryterii identichnosti osobystosti v anhlo-amerykanskkii filosofii [The criteria of personal identity in Anglo-American philosophy]. *Actual problems of mind, 18*, 129-147 [in Ukrainian].
8. Olfier, O. (2017). Problemy totozhnosti v ontologii: yakisna totozhnist [The problem of identity in metaphysics; qualitative identity]. *Visnyk of the Lviv University. Series Philos.-Political Studies, 13*, 104-109 [in Ukrainian].
9. Rubinstein, S.L. (2002). *Osnovyi obschey psihologii [The principles of general psychology]*. Saint Petersburg: Piter [in Russian].
10. Yatsenko, K.A. (2013) Identichnist yak vnutrishnii aspekt multykulturalizmu: sotsialno-filosofskiy analiz [Identity as an internal aspect of multiculturalism: Socio-philosophical analysis]. *Humanitarnyi visnyk zaporizkoi derzhavnoi inzhenernoi akademii, 54*, 82-90 [in Ukrainian].
11. Atkins, K. (2008). *Narrative identity and moral identity: A practical perspective*. New York, Oxford: Routledge.
12. Frankfurt, H.G. (1999). *Necessity, volition, and love*. Cambridge: Cambridge University Press.
13. Korsgaard, C. (1989). Personal Identity and the unity of agency: A Kantian response to Parfit. *Philosophy & Public Affairs, 18*, 101-132.

14. Korsgaard, C. (2009). *Self-Constitution: Agency, Identity, and Integrity*. Oxford: Oxford University Press.
15. Law, E. (1769). *A Defense [by E. Law] of Mr. Locke's Opinion Concerning Personal Identity [in His Essay Concerning Human Understanding] in Answer to the First Part of a Late Essay on That Subject*. Cambridge: Printed by J. Archdeacon Printer to the University.
16. Locke, J. (1924). *An Essay Concerning Human Understanding*. Oxford: The Clarendon Press.
17. Lewis, D. (2003). *Survival and Identity: Personal Identity* (pp. 144-167). Cornwall: Blackwell Publishing.
18. MacKinnon, N.J., & Heise, D.R. (2010). *Self, Identity, and Social Institution*. New York: Palgrave Macmillan.
19. Rovane, C. (1998) *The Bounds of agency: An essay in revisionary metaphysics*. Princeton: Princeton University Press.
20. Parfit, D. (1984). *Reasons and Persons*. Oxford: Clarendon Press.
21. Schechtman, M. (2004) Personality and persistence: The many faces of personal survival. *American Philosophical Quarterly*, 41 (2), 87-105.
22. Schechtman, M. (2010). Personhood and the practical. *Theoretical Medicine and Bioethics*, 31 (4), 271-283.
23. Schechtman, M. (2014). *Staying Alive: Personal Identity, Practical Concerns, and the Unity of a Life*. Oxford: Oxford University Press.
24. Schechtman, M. (1994). The Same and the Same: Two Views of Psychological Continuity. *American Philosophical Quarterly*, 31 (3), 199-212.

Оліфер Олена Євгеніївна

Аспірант кафедри філософії
Криворізький державний педагогічний університет
50086, м. Кривий Ріг, пр. Гагаріна, 54

Olifer Olena

Postgraduate student of the Department of Philosophy
Kryvyi Rih State Pedagogical University
54, Gagarin Ave, Kryvyi Rih, 50086, Ukraine

Email: olifer.olena@kpdu.edu.ua

Цитування: Оліфер О. Є. Соціально-філософський підхід до проблеми тотожності особистості / О. Є. Оліфер // Науково-теоретичний альманах «Грані». – 2018. – Т. 21. – № 5. – С. 115-122.

Citation: Khomenko, N.O. (2018). Sotsialno-filosofskyi pidkhid do problemy totozhnosti osobystosti [The social and philosophical approach to the problem of personal identity]. *Scientific and theoretical almanac «Grani»*, 21(5), 115-122.

Стаття надійшла / Article arrived: 08.05.2018

Схвалено до друку / Accepted: 22.05.2018